

**NURETTİN TOPÇU VE MEDENİYETE MİLLİ BİR ALAN
AÇMA ÇABASI OLARAK ANADOLUCU MEDENİYET
PERSPEKTİFİ**

Muhittin BİLGE*

Öz:

Tarihten sosyolojiye, dinden felsefe, ahlak ve edebiyata kadar oldukça geniş bir yelpazede verdiği eserleriyle, Türk düşünce hayatının önemli kilometre taşlarından biri olan Nurettin Topçu, mücadelesini verdiği değerlerin -yeniden- hayata geçirileceği biricik mekân olarak gördüğü Anadolu'ya büyük bir değer atfetmektedir. Nurettin Topçu'nun Anadolu merkezli medeniyetçilik anlayışını, aynı zamanda milliyetçi bir bakış açısı ve İslâm dininin temel değerleriyle harmanladığı görülmektedir. Topçu, hem özlediği medeniyete ilişkin hem de Batı medeniyetine dair önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmanın yanı sıra bir aksiyon adamı olarak da bu anlayışını hayata geçirmenin kaygısı içerisinde olmuştur. Biz bu makalede, Arnold Toynbee, Fernand Braudel, Samuel P. Huntington ve İbn Haldun gibi, çeşitli bilim ve düşünce adamlarının yaklaşımlarından da faydalanarak, medeniyetin bir kavram ve olgu olarak insanlık tarihinde aldığı/almasi gereken önemli role işaret ettikten sonra, Nurettin Topçu'nun medeniyete milli bir alan açma gayreti olarak görülebilecek Anadolu mahreçli medeniyet yaklaşımını ele alarak analiz etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, kültür, din, toplum, millet, ahlâk, teknoloji, Anadolu.

---

* Dr., Siyaset Bilimci, mnbilge@yahoo.com.

**NURETTIN TOPCU AND THE PERSPECTIVE OF ANATOLIAN
CIVILIZATION AS A EFFORT TO CREATE A NATIONALISTIC
SPACE IN CIVILIZATION**

Abstract:

Nurettin Topcu who is one of the significant milestones of the Turkish intellectual life with his works in a wide range from history to sociology, ethics, religion to philosophy and literature attributes great importance to Anatolia which is the only place he sees as the (re)implementation of the values that he fights for. It has been observed that Topcu who integrates the Anatolian centered nationalism understanding with the Islamic religious values at the same time with nationalist paradigm, makes crucial evaluation on the Western civilization and the civilization that he longs for. In the article, we analyze the Nurettin Topcu's Anatolian centered civilization approach which can be seen as an enthusiasm to create a nationalistic space in civilization after noticing the important role of the "civilization" as a concept and phenomenon that (must) take place in the human history by following up the approaches from various scientists and intellectuals like Arnold Toynbee, Fernand Braudel, Samuel P.Huntington, and İbn Haldun.

Keywords: Civilization, culture, religion, society, nation, ethics, technology, Anatolia

GİRİŞ

Tarih boyunca; bir toplum ya da toplumların nasıl bir gerçekliği içkin olduğu ne gibi dinamiklerle hangi yönde seyrettiği, kısaca, toplumlar, onların yapısı, düzenlenmesi, değişimi birçok filozof, düşünce ve bilim adamının konusu olmuştur. Toplumların gelişimini etkileyen amilleri bulmaya çalışan ve giderek bütün toplumlar için genel geçer yasalar ileri sürmeye kadar varan bu arayışların İbn Haldun'a kadar dayandığı bilinmektedir. Bu nedenle İbn Haldun sosyolojinin olduğu kadar, tarih felsefesinin de ilk kurucusu olarak kabul edilmektedir. İbn Haldun özel olarak incelediği 11.yy.-15.yy. arası İspanya, Batı Afrika ve Sicilya izlenimlerinden yola çıkarak bir toplumsal gelişim şeması çıkarmış ve toplumların gelişmelerini 1) Bedevîlik (iptidailik, göçebelik) 2) Hadarîlik (yerleşiklik, şehirlilik) olmak üzere ikiye ayırmış ve bedevîlikten hadarîliğe geçişi oldukça özgün bir şekilde ortaya koyarak, toplumsal yaşantının doğal bir olgu olduğunu; toplumların da tıpkı biyolojik varlıklar gibi doğup, büyüyüp öldüğünü ileri sürmüştür (İbn Haldun, 1982: 415-418). Ondan bugüne kadar toplumların geçirdikleri evreleri açıklayan oldukça farklı değerlendirmeler ortaya konmuş, ancak hepsi de toplumların doğrusal ya da dairesel, sürekli ya da süreksiz ama mutlaka “değiştikleri” gerçeğinden hareket etmişlerdir.

Kuşkusuz, toplumların geçirdikleri evreleri açıklamada kullanılan “toplumsal değişim” kavramı, bir “değiştirilme”yi de içinde taşımaktadır ve toplumsal olgular ile toplumsal gruplar ve o grupları oluşturan bireylerin düşünce, inanç, kültür ve davranışları arasında sıkı bir bağ vardır. Bu nedenle de tarihsel gerçeklik incelenirken o gerçekliğin aynı zamanda toplumsal bir gerçeklik olduğu unutulmamalı ve ele alınan olguyu o olgu yapan bütün faktörler ortaya konulmaya çalışılmalıdır. Aşağıda da görüleceği üzere medeniyetler tarihe kendisinden bakılması gerektiği önerilecek kadar başat aktör olarak dünya sahnesinde yer almış/alan fenomenlerdir. Bu açıdan toplumsal yapının ne türden dinamikleri içkin olduğu sorunsalı medeniyet realitesi dikkate alınmadan sağlıklı bir analize tabi tutulamaz. Çünkü medeniyetler toplumsal olgu ve olayları anlama ve anlamlandırma da anahtar işlevi görececek bir mahiyete sahiptir. Tarihi-sosyolojik bir vakıa olarak, medeniyetler de “değişim”i bünyesinde taşımakla birlikte, yalnızca bununla tanımlanacak ve çözümlenecek kadar basit gerçeklikler değildir. Bir medeniyetin nasıl oluştuğu, hem ele alınan

medeniyetin spesifik öyküsü hem de bir medeniyeti oluşturan saiklerin harekete geçirilmesindeki temel etkenler göz önünde bulundurulmadan, tam olarak anlaşılabilir. Medeniyetler birbirlerinden mekânlarla değil, varlık algısı ve doğal olarak bu algının hayata geçirilmesi anlamındaki, sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik vs. yapıp etmelerle ayrılırlar. Kuşkusuz varlık ve varoluşu anlama ve anlamlandırmaya ilişkin bu anlam haritalarını oluşturan/oluşturacak temel dinamik-ler dinî olabileceği gibi seküler de olabilir ve olmuştur. Bu nedenle bir medeniyeti tahlil ederken o medeniyeti medeniyet yapan bu dinamiklerin ortaya konulması olmazsa olmaz bir önem arz etmektedir.

Biz bu makalede, medeniyetlerin birbirlerinden coğrafi farklılıklarla değil zihinsel farklılıklar ve onlardan neşet eden pratiklerle ayrıldığı/ayrılabilmesi düşüncesinden hareketle; bir coğrafyada, sadece o coğrafyaya ait olacak milli bir medeniyet kurma söylemi olarak, Nurettin Topçu'nun Anadolucu medeniyetçilik perspektifini irdelemeye ve değerlendirmeye çalışacağız.

D) BÜTÜNCÜL BİR TARİHİ-SOSYOLOJİK PERSPEKTİF OLARAK MEDENİYET

Toynbee: *“Tarihe devletten değil de medeniyetten bakmalı; çünkü devletler, medeniyetlerin bağrında yetişip ölen geçici siyasal fenomenlerdir”* der (1991:198). Braudel de, tarihin bütüncül olarak ele alınmasının olmazsa olmaz koşulu gördüğü medeniyet perspektifine vurguda bulunarak, medeniyet tarihinin, tarihin ufkuna yeni, daha kapsamlı ve daha güvenilir açıklamalardan ulaşma imkânı sunduğunu söyler (1992: 261). Tarihe medeniyeti merkez alarak bakma hususunda, Huntington daha da iddialı bir ifade kullanarak: *“İnsanlık tarihi medeniyetlerin tarihidir. İnsanlığın gelişimini başka terimlerle düşünmek mümkün değildir”* der (2006: 46).

Kuşkusuz tarih, bugünün anlaşılması için geçmişin seferber edildiği, böylelikle hem geçmişin hem bugünün hem de geleceğin yeniden anlama ve anlamlandırılmasına büyük katkı sağlayan bir disiplindir. Tarihsel gerçeklik aynı zamanda toplumsal bir gerçeklik olduğuna göre de, tarihin en önemli aktörlerinden biri olduğu şüphe götürmez olan medeniyet olgusuna bakarken, bu olguyu yapan etkenlerin sağlıklı bir şekilde ele alınmasında fayda vardır. Biz burada medeniyet olgusu ve oluşumuna ilişkin düşüncelerin geniş çaplı bir

aktarım ve analizini yapmayacağız ancak konunun daha iyi anlaşılması açısından bazı yaklaşımları özetle ele alacağız.

Medeniyet (civilisation) kelimesi, 16. yüzyılda kullanılmakta olan medeni (civilise), medenileştirmek (civiliser) kelimelerinden türetilmiştir. Medeniyet, 1732’de henüz bir hukuk usulü terimidir; “medenî duruma geçiş” anlamındaki modern ifade ise, daha sonraları, o sıralarda evrensel tarih üzerine bir kitap hazırlamakta olan Turgot’un kaleminden 1752’de çıkmıştır (Braudel, 1996b: 27-28). İbn Haldun da medeniyet ile şehirleşmeyi aynı gelişim çizgisi içinde ele almaktadır. Toplumlari, bedevi (göçebe) ve hadari (yerleşik) olmak üzere ikiye ayıran İbn Haldun, bedevi toplumların zamanla çeşitli ekonomik faaliyetler sonucu hadariliğe geçiş yaptığı ve medenileşmeye başladığını söyler. Zaruri ihtiyaçlardan, lüks tüketime geçme süreci olan medenileşme sonunda refah ve rahat halin arttığını ve çeşitli adetlerin ortaya çıktığını düşünen İbn Haldun’a göre, bunun sonucu olarak mamur kasaba ve şehirler kurulmaktadır. Bu durumun aslında bir “bozulma” yani bedevi insan ve toplumun özelliklerini kaybetmesi demek olduğunu söyleyen İbn Haldun’a göre hadarilik ve şehir hayatı “umran” (mamurluk, mamur yer) hayırdan uzak olmanın son merhalesidir. Göçebe toplumun, medenileşmiş toplumdan daha iyi olduğunu söyleyen İbn Haldun devletler ve medeniyetlerin tıpkı canlı bir organizma gibi doğup, gelişip, gerileyip ve ölmekte olduğu düşüncesindedir (İbn Haldun, 1982: 415-421).

Medeniyeti; “Kültürel olguların, çizgilerin bir bütünüdür” (1992: 260) diye tarif eden Braudel’e göre medeniyet veya kültürler¹, bireylere kişisel ve kendiliğinden gözüken ama gerçekte büyük bir uzaklıkta, nesilden nesile devredilen alışkanlıkların, sınırlamaların, birikmiş irfanın, kabul görmüş uygulama ve ifadelerin oluşturduğu büyük havzalardır ve konuştuğumuz dil kadar bize miras kalmışlardır (Braudel, 1996a: 155).

Braudel’in medeniyetin hep kültürle birlikte yolculuk ettiği görüşüne paralel olarak Özakpınar da: “İnsanın biyolojik zorunlulukla şu ya da bu şekilde yaptığı fiillerin üstüne yükselecek, kendi zihninde belirlediği bilinçli bir istikamete göre fiillerini üretmesidir” (1999: 45), diye tanımladığı medeniyetin kültürle olan yapısal bağına dikkat çeker. Medeniyeti İbn Haldun’dan farklı olarak, tabiata verilen bir reaksiyon değil, insanın zihinsel hakikatinin farkına vararak, varlığını, zihnini, tabiatı ve tabiatla olan münasebetini belirleyip, eylemlerini bilinçli olarak, üretmesi olarak gören

Özakpınar'da :“*Medeniyet bir ruhi yükselişim bilinci; ve içerdiği inançtır*” (1999: 45). Tüm medeniyetlerin, bilinçli ve rasyonel düzeyde muhasebesi yapılan bir inancı içkin olduğuna parmak basan Özakpınar: “*İnsanın doğaya eklediği her şey*” (1999: 49) olarak tarif ettiği kültür öğelerinin rastgele meydana gelmediğini, toplum yapısının temelindeki inanç, ahlâkî düzenin bu öğeleri şekillendirdiğini söyler. Özakpınar, “*kültür öğelerini belli bir manevi çerçevede içinde doğuran inanç ve ahlâk nizamı medeniyettir*” (1999: 49), diyerek de, kültür ve medeniyet arasındaki sıkı bağa dikkat çeker.

Medeniyeti bütün insanlığa hitap eden bir tarih olgusu olarak gören Karakoç ise, onun tek kişiye ya da insanlığa dönük cephesiyle, insanın sadece fiziki ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmadığını, aynı zamanda manevi, ahlâkî, metafizik ve kültürel ihtiyaçlarını da karşılama amacını taşıdığını söyler (Karakoç, 1986: 7). Medeniyeti toplumsal bir olgu olarak değil bir idealin gerçekleştirilmesi olarak gören Karakoç, kültür ve medeniyetin birbirinden ayrı olgularmış gibi ele alınmasına da karşı çıkar. Kültürü ırklara atfedip medeniyeti ırklar arası ortak eserlere indirgemenin, onu daraltmak anlamına geleceğini vurgulayan Karakoç: “*Medeniyetle kültür o kadar iç içedir ki, çoğu kez eşanlamda kullanılmaktadır,*” diyerek (1986:7), Ziya Gökalp'ta gördüğümüz kültürü mili medeniyeti ise milletlerarası gören yaklaşıma (Gökalp, 1995: 18-19) karşı bir tutum sergiler.

Elias'a göre medeniyet kavramı birbirinden oldukça farklı olguları anlatmak amacıyla kullanılır. Bunlar, teknik gelişmişlik düzeyi, davranış biçimleri, bilimsel bilgi düzeyi, dinsel düşünceler ve geleneklerdir. Elias, medeniyet kavramının Batılı öz bilinci ifade etmek için kullanıldığını da belirtir ve kavramın, Batılı toplumların son iki ya da üçyüz yıl boyunca daha önceki toplumlardan ya da o günkü daha “ilkel” toplumlardan farklı olarak sahip olduklarını düşündükleri şeyleri anlatmak için kullanıldığını anlatır (2000: 73). Batılı toplumların uygarlık kavramını, kendilerine ait özellikleri vurgulamak amacıyla bir övünç kaynağı olarak kullandıklarını söyleyen Elias, kavramın İngilizce ve Fransızcadaki kullanılış şekliyle, Almandadaki şekli arasında büyük fark bulunduğunu dile getirir. Uygarlık İngilizce ve Fransızcada, Batılı toplumların gelişiminden duyulan gururu anlatırken, Almandada oldukça faydalı olan ama ikincil derecede kalan bir şey anlamına gelir, yani yalnızca insanın dışında olan şeyleri, insan varlığının dışsal yanını kapsar. İnsana, onun varlığına, ilişkin alanın ise “kültür” kavramı ile ifade edildiğini belirten Elias (2000: 74), şunları söyler:

“Fransızca ve İngilizcedeki uygarlık kavramı siyasi, ekonomik, dinsel, teknik, ahlaki ya da toplumsal olgular için kullanılır. Almandaki “kültür” kavramı ise özünde düşünsel, sanatsal ve dinsel olguları ifade eder ve bu tür olgular ile siyasi, ekonomik ve toplumsal olguları mümkün olduğunca ayırma eğilimi gösterir” (2000: 74).

Buraya kadar örneklerini verdiğimiz istenirse daha da çoğaltılabilecek çok farklı medeniyet ve kültür anlayışlarının aynı zamanda ortak bir özelliğinin de olduğunu düşünmekteyiz. O da, ister dinî, metafizik isterse de seküler özellikleri ağır bassın, her ikisinin de insan ve toplumdan ayrı düşünülmeyeceği yani doğada hazır verili bir şekilde bulunmadığıdır. Medeniyet ve kültürleri birbirinden farklı kılan, bir medeniyeti diğerlerinden daha öne çıkarıp büyük ve kalıcı medeniyet haline getiren saik ise, büyük ölçüde, o medeniyeti kuranların beslendikleri temel değerlerdir. İnsanları farklı kültür ve medeniyetlerin oluşturulmasındaki aktörler haline getiren bu değerler, onları, medeniyetlerine sahip çıkma konusunda sürekli bir şuur içerisinde tutmuş/tutmaktadır.

Şunu da vurgulamamız gerekmektedir ki, yukarıda medeniyete ilişkin çeşitli anlayışlara yer vermedeki amacımız, Topçu ile birebir karşılaştırmalarını yapmak değil, medeniyet vakiasının tarihi-sosyolojik önemine ilişkin oldukça geniş bir imkân sunmaları, dolayısıyla, Topçu'nun medeniyet perspektifinin değerlendirilmesine yapacaklarını düşündüğümüz katkı sebebiyledir.

II) NURETTİN TOPÇU'NUN ANADOLU MAHREÇLİ MEDENİYET VURGUSU

Yakın dönem düşünce tarihimizin önemli isimlerinden biri olan, Nurettin Topçu, kurucusu olduğu Hareket dergisini 1939'dan 1966'ya kadar fasıllarla, 1966'dan vefat ettiği 1975 yılına kadar da düzenli bir şekilde 36 yıl gibi uzun bir süre çıkararak, sağda entelektüel bir kesime öncülük yapmış, tarihten sosyolojiye, dinden felsefeye, edebiyata kadar oldukça geniş bir yelpazede kaleme aldığı yazılarıyla, Türk düşünce tarihinin kilometre taşlarından birisi olmuştur (Öğün, 1992:53).

Milliyetçilik, medeniyetçilik ve İslâm'ın bir arada mezcedildiği bir anlayışı seslendiren Topçu'nun bu anlayışın filizleneceği yer olarak göstererek temellendirdiği coğrafya “Anadolu” dur. Medeniyet kurmuş olan

kavimlerin, ruhi değerlerini bir hikmet sistemi içinde işlediklerini ve kâinatla hayatın hadiselerini bu hikmet gözüyle müşahede ettiklerini ifade eden Topçu, Anadolu'nun böyle bir tecrübe ve niteliğe sahip olduğuna ilişkin olarak şunları söyler: “Anadolu böyle bir kâinat metafiziğini ve kainatla sürekli temasta bulunan insanın felsefesini, içinde bulunduğu cemiyetin kendi ruhunda bıraktığı akisleri bir hikmet sistemi içinde birleştirmiştir. Anadolu hikmeti, hayata çok yakın hem de çok derindir (2007: 119-120). Anadolu insanının sürekli ızdırap çektiğini, şehir ve devlet kapısında yetişen sözde aydınların memleketin hakiki sahibi olan Anadolu insanına hiçbir şey vermediğini dile getiren Topçu (2007: 20), Türk'ün milli tarihinin Anadolu'ya yerleşmesi ve İslamlaşmasıyla başladığını söyler (2007: 120). Anadolucuların gerçek milliyetçiliği, bin yıllık tarihlerinden çıkararak kalbine İslâmı koyduklarını belirten Topçu, (1970: 111), Milliyetçiliğimizin esasları” adı altında sıraladığı altı tane temel ilkenin ikincisi olan: “*Büyük vatan Anadolu toprağıdır*” (1978: 63), sözü ile sabitlenen/sabitlenecek bir çıkış noktası olarak, Anadolu coğrafyasına işaret eder ve: “*Hak bizi Anadolu'da güzel bir vatana sahip millet yapmış. O halde milletimizin adı Anadolu Türk Milleti, milli tarihimiz de müslüman Anadolunun tarihidir,*” der (1969: 7-8). Görüldüğü üzere Topçu, Anadolucu akımın Türk milletinin kader birliğini ifade eden bir olgu olarak “vatan” a yüklediği mistik anlam (Öğün, 1992:24) içerisinden konuşmaktadır.

Bu anlam açısından Anadolu, Topçu'nun beklediği, umut ettiği, hayat bulması için gayret sarfettiği medeniyetin yeşereceği biricik yerdir. Çünkü, milletlerin ruhu tarihlerinin derinliklerinde aranmalıdır ve bu ruhu kazanmak için varını yoğunu feda eden de tarih boyunca Anadolu olmuştur. Topçu için Anadoluculuk, ırka dayalı bir milliyetçilik davası değil ruhçu, İslâma dayalı bir milliyetçilik davasıdır. O bunu yukarıda zikrettiğimiz “milliyetçiliğimizin esasları” adı altında sıraladığı altı tane ilkenin ilkinde şu şekilde ifade etmektedir: “*Millet dini, onun ahlâkını, örflerini ve kalbini yoğurmuş, Türk-İslâm medeniyetine yön ve kaynak olmuş İslâm dinidir*”² (1978: 63), Topçu, İslâm dini ile telif etmeye çalıştığı milliyetçilik anlayışını temellendirmek amacıyla iki ayrı milliyetçilik tanımı yapar. Bunlardan biri, tamamen maddi unsurlara dayalı, maneviyattan yoksun “barbar” bir milliyetçilik” olan Batı medeniyetinin milliyetçilik anlayışıdır. Diğeri ise, Topçu'nun da savunduğu “ruh milliyetçiliği”, yani “Anadoluculuk”³ (1978: 28-29). Aşağıda da görüleceği üzere Topçu, tıpkı milliyetçilik ile Anadolu arasında kurduğu

olmazsa olmaz bağ gibi medeniyet anlayışını da Anadolu ve Anadoluculuk üzerine inşa etmektedir.

Topçu'nun, öncelikle, Avrupa'nın teknik ilerleyişi sonucu insanları ve toplumları makineleştirmeye doğru götürdüğü ve bunun mutlaka önlenmesi gerektiği düşüncesinden kaynaklanan bir kültür ve medeniyet tartışmasına girdiği görülür. Tekniği, bilimlerin tatbikatı olarak gören ve bilimin asıl amacının hakikati tanıtmak olduğunu dile getiren Topçu'ya göre, teknik bir amaç değil sadece bir sonuçtur (Topçu, 2004: 15). Topçu, teknikte en fazla üstünlük gösteren Batı medeniyetinin bu teknolojik ilerlemesinin sömürgecilikle, Asya ve Afrika'nın zengin topraklarından getirilen hammadde sayesinde gerçekleştiğini söyler. Ona göre Avrupa tekniğinin (medeniyetinin) bu gücü, dünyayı hızla makineleşmeye götürmekte ve sadece bilim değil, insan da özünden uzaklaşmaktadır. İnsanı ve toplumu bekleyen bu büyük tehlikeyi önlemenin tek yolunun kültür olduğunu vurgulayan ve kültürü; okuyan insanın zevkini, eleştiri ve yargıda bulunma geleneğini geliştirmesi olarak tanımlayan Topçu'ya göre: *“Bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir”* (2004: 16).

Bu değer hükümlerinin bilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatıldığına dikkati çeken Topçu'ya göre, her toplum ve millet bunları kendi ruh yetenek ve iradeleriyle yoğurmuş ve kendi karakterini vermiştir. Dolayısıyla: *“Kültür, onu yaratmış milletin malıdır”* (2004: 16). Felsefe, güzel sanatlar, mimari gibi kültür öğelerinin her birinde, içinde doğdukları toplumun milli karakterinin olduğunu belirten Topçu'ya göre, “din”de, milli kültürün esaslı bir kısmını oluşturmaktadır. Dinin milletin malı olmasa bile milli kültürün kuruluşunun esaslı kaynağı olduğunu vurgulayan Topçu şunları söyler:

“Büyük dinler, milletlerin kuruluşundan önce var olarak, bu kuruluşu hazırladılar. Milletlere, ruhun temel yapısında bulunan ahlâk ve inanışları, ideallerin kaynağını verdiler. Bugün Fransız ve İtalyan milliyetini Katolik inancından, Türk'ü Müslümanlıktan ayırmak imkânsızdır. Bu sun'i ve zoraki bir tasavvur olur. Denemelerin muvaffakiyetsizliği de, meydandadır. Çünkü İslâm, yalnız secde halinde değil, secdeye eğilen başımızdadır. Yalnız camide değil, ezan sesleriyle dolan evlerimizdedir. Yalnız Kur'an da değil, onunla nurlanan yüzlerimizdedir. Onu imhaya çalışanlar, bilmelidirler ki bu ev yıkılmaz, bu baş koparılmaz, bu yüz yüzlerimizden çalınmaz” (2004: 18).

Topçu'da din, kültürün bir unsuru gibi gösterilmesine rağmen, diğer unsurlardan daha öne çıkarılarak, kültür ve milletin en temel kaynağı olarak ifade edilmektedir (1978: 71). Teknolojik düzey olarak tanımladığı medeniyeti maddi, kültürü ise ahlaki değerlere tekabül eden olgular olarak gören Topçu, şunları söyler:

“Medeniyet, insanlığın muayyen tarihî devirlerinde, bir zümre cemiyetin benimsediği vasıtalarla çalışarak ortaya koyduğu ve yaşattığı teknik eserlerin ve yaşayışların bütününe denir. Teknik eserlerin ve âdetlerin bütününden ibarettir ve maddî hayatı ilgilendirir. Kültür ise, bir cemiyetin kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünüdür. Bu değerler, ilim, sanat, ahlâk ve dine ait değerlerdir” (1978: 67).

Teknolojinin bilimsel bir zaruretin sonucu olduğuna dikkat çeken Topçu'ya göre teknolojiyi oluşturan bilim kültürel unsurlardan biri olduğu için, Medeniyet de kültürün doğurduğu bir olgudur. Zaten Topçu işin paradoksal yanının da bu olduğunu söyler; yani bilimsel hayatın basit bir yan ürünü olan teknoloji (medeniyet) gittikçe, görevi hakikati aramak olan bilimin üstüne çıkmış, sonuçken adeta başka amaç haline gelmiştir (1978: 71).

Kültür ve medeniyeti de ayrı olgularmış gibi ele alan Topçu'nun: *“Medeniyet bir cemiyetin kültür hayatını da içine alır”* (2001: 49). sözü, her ne kadar onun medeniyeti doğuranın bir kültür ögesi olan bilim olduğu, dolayısıyla da medeniyetin, kültürün ürünü olduğu yaklaşımıyla çelişse de, sonuç olarak onda bu ilişkinin kesin çizgilerle ayrılmayacak bir bütün olduğu düşüncesinin de var olduğuna şahit oluruz. Onun bu anlayışı, Ziya Gökalp'a olan eleştirisinde, daha da belirginlik kazanır. Ona göre kültürü milli, medeniyeti ise milletlerarası diye tanımlayarak, medeniyet ihlalinin mümkünlüğünü ve masumiyetini savunan Gökalp: *“Sosyolojik bir hata”* ya düşmüştür (1978: 80). Batı'nın bilimiyle ahlâkının aynı kaynaktan sudur ettiğini dile getiren Topçu şunları söyler: *“Biz Batı'nın iki şeyini yanlış anladık; iki yüzünü tersinden gördük: İlmini ve ahlâkını. Batılılaşmak isterken onun ilmini alıp ahlâkını almamak kararını verdik. İlimle ahlâkın aynı kökten çıktığını bilemedik”* (2004: 30).

Batı'nın ilmini, teknolojisini alıp, kültür ve ahlâkını dışarıda bırakma düşüncesinin sosyolojik realiteye aykırı düştüğünü öne sürerken çıkış noktası olarak kültür ve medeniyetin iç içeliğinden yola çıkmakta olan Topçu yine aynı anlayışla medeniyetin de ithal edilemeyeceğini dile

getirmekte ve Batı medeniyetini hayatımıza geçirme serüvenimizi şu şekilde eleştirmektedir:

“Medeniyet, satın alınır zannettik, elbiseyi aldık, insanı göremedik. Hazır aldığımız bu teknik, sahibi tarafından kullanılmayan, sahibine yabancı bir gizli el tarafından sahibinin hesabına ve onun varlığında kullanılan bir bıçak gibi benliğimizde yaralar açtı” (2004: 21). Körü körüne, alt yapısı edinilmeden yapılan bir teknik iktibasın hiç bir zaman olumlu bir sonuç vermeyeceğini tekrarlayan Topçu, bunun, toplumların kültürlerini oluşturmadan tarihlerinin onlara sunduğu kültürü yıkarak, eşyaya feda etmek olduğunu söyler (2004: 21). Bütün bu yanılgılara çözüm olarak, yeni kültürlerin yaratacağı ruhla insanlığı kucaklayacak ve onu makinaya olan esirliğinden kurtaracak yeni bir medeniyete olan ihtiyaca parmak basan Topçu’ya göre: *“Bu medeniyet, Anadolu’dan yani güneşin doğduğu yerden doğmazsa dünyamız kararacaktır. Çünkü her taraf sislerle örtülüdür. Bize düşen Anadolu çocuğunu içine yuvarlandığı Batı hayranlığından kurtarıp yeni doğan güneşe teslim etmektir”* (Topçu, 2004: 12).

SONUÇ

Görüldüğü gibi, bir asırdan beri ülkemizin başta gelen sorununun medeniyet sorunu olduğunu düşünen ve bu özlenen medeniyeti Anadolu’nun gerçekleştireceğini söyleyen Topçu (2004: 11), “davasının esası”nı: *“Bin yıllık kültürünü, örfleri, folkloru, edebiyatı ve tarikatlarının felsefesiyle, İslam ahlakıyla bir potada yoğurmak”* olarak tanımlar (2004: 11). Batı medeniyetini geniş bir perspektiften ele aldığı değerlendirmelerinde bu medeniyetin arkasında yatan saikleri bütüncül bir yaklaşımla analiz eden Topçu’nun, “Anadoluculuk” adı altında medeniyete milli bir alan açma çabasının, aslında “sosyolojik bir hata”ya düştüğünü söylediği Ziya Gökalp’ın kültürü milli medeniyeti milletlerarası gören yaklaşımıyla çok da büyük bir farklılık arz etmemektedir. Şöyle ki, -yukarıda da göstermeye çalıştığımız gibi- ulus devletler medeniyetlerle kıyaslandığında, lokal bir tarihi-sosyolojik aktör konumundadırlar. Medeniyetler ise bir çok milli devlete ev sahipliği yapmış/yapan fenomenler olarak tek bir millete indirgenemeyecek kadar komplike olgulardır. Dolayısıyla, medeniyetin hem salt teknolojiye indirgenerek kültürle arasına sınırlar konulması hem de tek bir milli devlet ve coğrafyadan inkişaf etmesi mümkün olsa bile, o mekanla sınırlı tutulması, bize göre medeniyetin mahiyetiyle çelişen/çelişecek bir

durumdur. Bu nedenle Topçu'nun, medeniyet-ler-in gücü ve etkisinin farkında bir düşünür olarak, perspektifini medeniyet üzerine kurmakla birlikte, bu medeniyeti Anadolu ve Anadoluculukla çerçevelemesi, medeniyeti milli sınırlara indirgemesi anlamına gelmektedir ki, bu bize göre eleştirdiği Ziya Gökalp'tan daha geride kalmasına yol açan bir durumdur. Çünkü Gökalp, medeniyeti -farklı bağlamda da olsa- milletlerarası bir olgu şeklinde tanımlayarak hiç olmazsa onun milli sınırları aşan kapsayıcılığını teslim etmiş oluyordu. Ayrıca Topçu'nun, İslâm dinini kurucu değer olarak gördüğü Anadolucu medeniyet anlayışını tek bir mekân ve millet ile sınırlamasının; bu dinin yalnızca bir millete ait kılınmadığı/kılınmayacağı ve bu dinden kaynaklanan medeniyet unsurlarının hangi coğrafyada olursa olsun aynı adla -İslâm medeniyeti- anıldığı/anılacağı realitesiyle de uygunluk içinde olmadığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Nurettin Topçu'nun hem milliyetçiliğe yüklediği dinî anlam hem de medeniyete yüklediği milli anlamla kurmaya çalıştığı Anadolucu medeniyetçilik perspektifinin, orijinal argümanlar taşımakla birlikte, gerek teorik temellendirmeler açısından gerekse de tarihi-sosyolojik pratikler açısından yukarıda göstermeye çalıştığımız bazı zaafarla onun ifadesiyle “sosyolojik hata”larla malul olduğu düşüncesindeyiz.

SONNOTLAR

- ¹ Braudel, medeniyetin asla tek başına yolculuk etmediği, onun basit bir ikizi olmayan “kültür”ün ona hep eşlik ettiğini söyleyerek ikisi arasındaki geçişlilik ve bütünlüğe dikkat çeker (Braudel, 1992: 260).
- ² Topçu, Yarınki Türkiye, a.g.e., s. 151. Nurettin Topçu’nun da sonradan dahil olarak etkili bir ideolog ve düşünürü haline geldiği Anadolucuk akımı, ağırlıklı olarak Ziya Gökalp’in tezlerinin eleştirilmesi çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bkz., (Öğün, 1992: 15). Ülken’in bildirdiğine göre, bir grup insan 1923 yılında 10 sayı kadar devam edecek olan “Anadolu” dergisini çıkarır. Türklerin tarihinin Anadolu dışında aranmaması gerektiğini düşünen bu grubun öncüsü Mükrimin Halil Yınanç’dır. Ülken, Mükrimin Halil’in İslâm tarihine yönelmiş araştırma şevkinin birdenbire Anadolu tarihine çevrildiğini böylelikle Anadolucu’luğun bir kültür hareketi olarak yüksek okullarda rağbet görmeye başladığını söyler. Bkz., (Ülken,1994: 478). Yınanç Türklerin tarihine dair şunları söylemektedir: “Türk tarihi denince bizim tarihimize Azerbaycan’da, Irak’ta, Suriye’de, İran’da, Rusya’da, Horasan’da, Türkistan’da, vb. devlet kuran ve hükümet tesis eden bütün Türk kavmine mensup illerin ve ulusların tarihi hatıra gelir... Bundan dolayı bu isim hasseten bizim milli tarihimizin ismi olamaz... Anadolu’ya göç edip vatan edinen Türkler, bu vatanda tutunmak için Haçlı ordularıyla, Bizanslılarla mücadeleler yapmışlar ve kat’i olarak bu kıtada yerleşmişlerdir. Aynı zamanda ayrı bir devlet ve medeniyet meydana getirmişlerdir...O halde tarihimizin ismini de bu suretle şöyle söyleyebiliriz: Anadolu Türkleri tarihi veya sadece Anadolu tarihi” (Yınanç, 1969: 17-18). Mükrimin Halil öncülüğünde Türk kültürünün gerçek kaynağı olarak Anadolu’yu gören ve Türk tarihini Anadolu’dan başlatan bu akım 1923-1925 yılları arasındaki bu dönemde kısa süreli bir yayın etkinliğinde bulunmuş ve fazla popülerleşmemiştir. Bkz., (Deren, 2002: 534, 536). Otuzların sonlarında, Nihal Atsız’ın ırkçı ve Turancı milliyetçi anlayışının karşısında; dini, milliyetçiliğin olmazsa olmaz bir parçası halinde gören Nurettin Topçu ve çıkardığı Hareket dergisiyle Anadoluculuk yeniden Türk düşünce hayatı içinde yer almaya başlar. Bkz., (Deren, 2002: 536). Mehmet Doğan; Nurettin Topçu’nun Anadoluculuğu, aynı kuşaktan ve aynı dönemde yurtdışına eğitim görmeye giden, arkeolog Remzi Oğuz Arık, sosyolog, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi isimlerle yeni bir çerçevede ele aldığını söyleyerek, bu yeni Anadolucuların vatan kavramının içini insan, tarih ve kültürle doldurmaya çalıştığını söyler ve Topçu’nun diğer iki şahsiyetten, farklı olarak, derin bir dinî idrâkle ayrıldığını söyler. (Doğan, 2002: 438).
- ³ Topçu’nun bu milliyetçilik anlayışını Türkiyedeki milliyetçilik anlayışında yeni bir yorum olarak değerlendiren Alver şunları söyler: “*Topçu, Türk milletini öne çıkaran milliyetçilik hareketinden İslam’a önemli vurgusu ve laikliği dışarıda bırakmasıyla ayrılır. Türk milletinden çok, tüm Türk ırkını merkeze alarak ortaya çıkan Turancılık’tan da, ütöist olması ve Anadolu’yu dikkate almaması yönüyle ayrılır*” (Alver, 2006: 109). Gerçekten de Topçu, milliyetçiliğe, “Allah’a götürecektir” şeklinde tarif edecek kadar dinî ve metafizik bir işlev yüklemekte ve şunları söylemektedir: “*Ulu Allah’a götürecektir Türk milliyetçiliği, Anadolu’nun, ancak hak ve kudretin timsali olan bir yumruk halinde birleşmesiyle mümkün olacaktır.*” Bkz., (Topçu, 1970: 119).

KAYNAKÇA

- ALVER, Köksal (2006), *Anadoluculuk ve Nurettin Topçu, Hece*, Ocak Sayı 109, ss.258-265.
- BRAUDEL, Fernand (1992), *Tarih Üzerine Yazılar*, (Çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara,
- BRAUDEL, Fernand (1996a) *Medeniyet ve Kapitalizm* (Çev.) Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul.
- BRAUDEL, Fernand (1996b) *Uygurlukların Grameri*, (Çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, İmge kitabevi, Ankara .
- DEREN, Seçil (2002),“Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C. 4: *Milliyetçilik*, (Ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 533-540
- DOĞAN, D. Mehmet (2002), “Nurettin Topçu” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C. 6: *İslamcılık*, (Ed.) Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.438-450.
- ELİAS, N. (2000), *Uygurluk Süreci C.1* (Çev.) Ender Ateşman, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GÖKALP, Z. (1995), *Hars ve Medeniyet*, Toker Yayınları, İstanbul.
- HUNTINGTON, Samuel P. (2006), *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (Çev.)Mehmet Turhan, Y.Z. Cem Soydemir, Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- İbn HALDUN (1982), *Mukaddime 1*. (Haz.) Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai (1986), *Düşünceler 1*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- ÖĞÜN, S. S. (1992), *Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz (1999), *Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin (1969), “Önsöz”, Mükrimin Halil Yınanç, *Milli Tarihimizin Adı*, Hareket Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin (1970), *Ahlâk Nizamı*, Hareket Yayınları, İstanbul
- TOPÇU, Nurettin (1978), *Milliyetçiliğimizin Esasları*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin (2001), *Sosyoloji*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin (2004), *Kültür ve Medeniyet*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin (2007), *Yarınki Türkiye*, Dergah Yayınları, İstanbul 2007.
- TOYNBEE, A. (1991), *Medeniyet Yargılanıyor*, (Çev.) Ufuk Uyan, Ağaç Yayınları, İstanbul.

*Nurettin Topçu ve Medeniyete Milli Bir Alan Açma Çabası Olarak
Anadolucu Medeniyet Perspektifi*

/ 181

ÜLKEN Hilmi Ziya (1994), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları,
İstanbul.

YINANÇ, Mükrimin Halil (1969), *Milli Tarihimizin Adı*, Hareket Yayınları,
İstanbul.

